

J.M. Dołęga

"The pattern of human evolution"
[w:] "The uniqueness of man", Th.
Dobzhansky, Amsterdam- | London
1969 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 7/2, 305-307

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

genezy przez ewolucyjne działanie stwórcze Boga¹³. A. D. Sertillanges działanie stwórcze Boga i działanie wtórnych przyczyn sprawczych ujmuje jako działanie jednej zasady, przy szczególnym podkreśleniu immanentnego działania stwórczego Pierwszej Przyczyny¹⁴, co — jego zdaniem — ma dostatecznie wyjaśnić proces hominizacji. Wyjaśniając zaistnienie bytu ludzkiego przez bezpośrednie stworzenie go z nicości pomiotu i przez działanie drugorzędnych przyczyn sprawczych, należy więc przyjąć, że dusza ludzka w swym istnieniu zależy od pierwszej Przyczyny, a jej charakter indywidualny nadają działające przyczyny sprawcze¹⁵.

I chociaż dokonane przez Rahnera analizy w przedmiocie hominizacji nie zawsze wykazują pełne wykończenie i według samego autora są raczej propozycją do dyskusji, jednak dzięki stałemu uwzględnianiu specyfiki i transcendencji bytu ludzkiego, naczelnym zasad metafizyki oraz współczesnych osiągnięć nauk przyrodniczych stanowią one w porównaniu z poglądami Sertillanges'a czy Teilharda de Chardin bardziej zaawansowaną próbę wyjaśnienia pochodzenia człowieka.

Dobzhansky Th., The pattern of human evolution, w: The uniqueness of man, Amsterdam-London 1969, 41—70, North-Holland Publishing Company.

Theodosius Dobzhansky, znakomity genetyk pochodzenia polskiego, był w latach 1936—1940 wykładowcą genetyki w Kalifornijskim Instytucie Technologicznym, a w latach 1940—1962 profesorem zoologii na Uniwersytecie Columbia. Jest profesorem honoris causa wielu uniwersytetów i honorowym członkiem Akademii Nauk Stanów Zjednoczonych, Danii, Szwecji, Włoch i Brazylii. Autor wielu prac naukowych z zakresu genetyki.

W pracy „The pattern of human evolution” Dobzhansky podejmuje następujące zagadnienia: wyjątkowość jednostki, różność i równość, pojawienie się człowieka, genetyczne podstawy kultury, samoświadomość, śmierć świadoma i przekraczanie ewolucyjne.

¹³ Teilhard de Chardin, *Oeuvres*, t. III: La vision du passé, dz. cyt., 217.

¹⁴ Sertillanges A. D., *L'idée de création et ses retentissements en philosophie*, Paris 1945, 121, por. s. 93, 149—150; *L'Univers et l'âme*, Paris 1965, 59.

¹⁵ Por.: Kłósak K., *Teoria kreacjonistycznych początków duszy ludzkiej a współczesny ewolucjonizm*, w: *Analecta Cracoviensia*, Kraków 1969, 32—56.

Wyjątkowość człowieka realizuje się w oparciu o podstawy genetyczne w jednostkach i gatunku. Rozmnażanie płciowe daje tak wielkie warianty dziedzicznych wyposażań, że to umożliwia ukazanie się wielorakich genotypów, korzystnych dla rozwoju populacji. Jedność każdej osoby dzisiaj wytłumaczy się przez różność genotypu, ale to, co obserwujemy, nie jest czystym genotypem, lecz wynikiem działania mechanizmów dziedziczenia i środowiska. Autor dodaje, że wszystkie zmienne cechy człowieka są genetycznie uwarunkowane i przez środowisko modyfikowane (s. 47). Stopień dziedziczenia różnych cech jest różny. Szukanie różnic genetycznych u ludzi ma mniejsze znaczenie niż poszukiwania równych przejawów tychże genotypów, co wskazuje na jakość działania środowiska na jednostkę i to działanie można modyfikować.

Największym osiągnięciem procesu ewolucyjnego na ziemi, a prawdopodobnie i w Kosmosie jest rodzaj ludzki. W procesie tym zauważamy, że życie zmierza do ekspansji, do zapełnienia wszystkich zdobywalnych przestrzeni i rozwija się w możliwym dla siebie środowisku. Wzrost niezależny i kontrola środowiska są pewnymi kryteriami postępu. Niektóre cechy istot żyjących są modyfikowane, co pozwala pokonać przeszkodę środowiskową. Wraz z rozwojem istot żywych i pojawianiem się nowych zauważamy w tym procesie redukcję płodności (nasion, jaj), jednocześnie dostrzegamy wydłużenie czasokresu troski rodzicielskiej o potomstwo. W długim okresie wychowawczym, zwłaszcza u człowieka, wielki wpływ na jednostkę ma środowisko populacyjne. Każdy znaczący wariant narządów organicznych, wykształcony w zależności od środowiska, jest wystarczający dla życia jednostki w tym środowisku. Rozwój zwłaszcza systemu nerwowego i jego funkcji jest jedną z miar wszelkich procesów ewolucyjnych a w wypadku gatunku ludzkiego stanowi szczytowe osiągnięcie tych procesów.

Dla żyjących istot najważniejsza jest adaptacja do środowiska. Gatunek ludzki również napotyka przeszkody środowiskowe, ale dzięki kulturze może je opanowywać i żyć w warunkach niedostępnych dla innych gatunków (np. obszary o niskich temperaturach, a ostatnio przestrzeń kosmiczna). Człowiek posiada, do pewnego stopnia, podwójną dziedziczność — dziedziczenie genetyczne, podobnie jak u wszystkich innych żyjących istot i dziedziczenie kulturowe, przekazywane przez instrukcje i nauczanie, które zawiera się w szeroko rozumianym wychowaniu. Cechy, jakości występujące w człowieku są genetycznie uwarunkowane zdolnościami powiązаныmi z wypracowaną kulturą. Niektóre z tych zdolności, a raczej ich podstawy, spotykamy rozłącznie u innych zwierząt — co stanowiło, zdaniem autora, w procesie rozwojowym pewną podstawę osiągnięć kulturowych gatunku ludzkiego.

Samoświadomość człowieka czyni go królem wszystkich istot żywych. Człowiek nie tylko jest świadomy swoich aktów poznawczych

i wolitywnych, ale może je ujmować jako przedmiot swego poznania. Inne istoty mogą mieć świadomość afektów i percypowanych obiektów, ale jedynie człowiek jest zdolny do aktów świadomości refleksyjnej. Wielu autorów ujmuje świadomość bardzo szeroko i szuka jej przejawów od człowieka aż po elektrony (A. N. Whitehead, J. G. Barbour, L. C. Birch, B. Rensch, s. 56). Autor sugeruje, że samoświadomość ma podstawowe znaczenie w ewolucji gatunku ludzkiego, jest ona nowym rodzajem energii a nie tajemniczą substancją, jest to wspaniale zorganizowany model zdarzeń w mózgu ludzkim, podobnie jak dziedziczność jest modelem zdarzeń w komórkach rozrodczych i ciałach komórkowych a adaptacja jest wzorem zdarzeń w puli genowej populacji.

Do cech charakterystycznych związanych z samoświadomością w rodzaju ludzkim Dobzansky zalicza świadomość śmierci. Liczne znaleziska grobów człowieka kopalnego świadczą o pewnych ceremoniach, rytuałach stosowanych przy grzebaniu zmarłych, a pośrednio o pewnych podstawowych ideach religijnych.

Autor omawianego opracowania modelu ewolucji ludzkiej uważa, że wyróżnienie wśród organizmów różnych poziomów integracji i różnych wielkości tych poziomów opiera się na podstawowych faktach przyrody. Pojawienie się nowych poziomów integracji jest następstwem procesu ewolucyjnego. A przejście z jednego poziomu integracji do innego nie wymaga jakiegś nowej poza-naturalnej energii, ponieważ ewolucyjny proces buduje nowy poziom z tego, co znajduje się na niższym poziomie. Takie ujęcie procesu ewolucyjnego nosi nazwę ewolucji transcendentnej.

Zasygnalizowane problemy i zagadnienia związane z ewolucją człowieka i jego wyjątkowością w świecie stanowią podstawową treść omawianego opracowania. Szczegółowe kwestie oraz przytaczane liczne stanowiska współczesnych antropologów i biologów wzbogacają treść pracy. Może ona dostarczyć czytelnikowi interesującemu się hominizacją i ewolucją bogatego materiału, który stanowi pewną syntezę osiągnięć nauk biologicznych i osobistych przemyśleń autora.

J. M. Dołęga

Sciama D. W., *The origin of the universe*, w: *Logic Methodology and Philosophy of Science*, III, ed. by B. van Rootselaar i J. F. Staal, Amsterdam 1968, 396—400.

Powyższy tom został wydany w serii *Studies in logic and the foundations of mathematics* (redagowanej przez A. Heytinga, A. Mostowskiego, A. Robinsona, P. Suppes'a) i zawiera sprawozdanie z trzeciego Międzynarodowego Kongresu Logiki, Metodologii i Filozofii Nauk, jaki odbył się w 1967 roku w Amsterdamie.